

VERDAGUER I LA POÈTICA DE LA CRISI (FLORS DEL CALVARI)

Jordi PLENS

Ramon D. Perés, el gran crític de poesia de la generació positivista-naturalista i director de *L'Avenç*, va definir el darrer Verdaguer com aquell poeta que incorpora gradualment, fonent-les al seu credo estètic, les novetats literàries, diguem-ne, «modernistes». ¹ En paraules de R. D. Perés, Jacint Verdaguer fou influït per Heine, Núñez de Arce, Campoamor, Bartrina, Matheu, Mestres i Maragall i la seva poesia esdevingué essencialment moderna a *Flors del Calvari* (aparegut el desembre del 1895 amb data de l'any següent) ² i a alguns dels darrers llibres. Aquest Verdaguer contradictori i, segons un altre parer, lackista, ³ va arribar, a partir del desterrament a La Gleba (1893), a través d'uns condicionants biogràfics i socials, a continuar essent l'ideòleg del vigatanisme (tradicionalisme catòlic i païral) ⁴ i alhora a haver d'ésser defensat per lliurepensadors positivistes enfront dels atacs personals del seu antic patró (C. López) i de la jerarquia eclesiàstica (J. Morgades) que, d'antuvi, l'havien encimbellat a la categoria de poeta nacional de Catalunya.

Personalment, trobo que, per a enquadrar Verdaguer adequadament en el corrent estètic de la fi de segle, tan sols faltaria esmentar dos autors més, tant o més característics de la lírica del poema breu, introspectiu, popularitzant, pròpia dels autors que referia Perés. Són G. A. Bécquer («L'Arpa», per exemple, remet a la rima VII «Del salón en el ángulo oscuro»), conjunció de cobla popular i *Lyrisches Intermezzo* heinià, i Melcior de Palau, traductor de *L'Atlàntida* (1877) i autor dels llibres *Cantares* (1866), *Desde Belén al Calvario, Cantares y Baladas* (1877), *Nuevos cantares* (1883).

La gènesi de *Flors del Calvari* s'ha de determinar a partir de la datació de textos del llibre, del seu període de composició i dels avenços al públic de part de l'obra.

1. Al suplement del núm. 22 de *L'Avenç* (15-I-1884), hi apareix el terme «modernista» com a sinònim de modern en literatura, ciència i art.

2. *Flors del Calvari. Llibre de consols* per Mossèn Jacinto Verdaguer. Benaventurats los que ploran perquè seran aconsolats. Barcelona, 1896, Imp. de Henrich y C^a. en Comandita (1896), 8è (20 cm.) 208 p. (2'50 pts.). L'arxiduc Lluís Salvador va acusar rebuda de *Flors del Calvari* en carta del 18-XII-1895.

3. Jaume BROSSA, «Los dos Verdaguer», *La Revista Blanca*, any VI, núm. 97 (I-VII-1902), p. 19, dins Antoni CARBONELL et alia, *Literatura catalana*, p. 292-93.

4. Vegeu l'estudi preliminar de Josep M. FRADERA a Mariés RAMISA, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat» 1878-1900*. Vic: Eumo Editorial, 1985.

Pel que fa al primer aspecte, els poemes que porten indicada la data en l'edició consultada⁵ són 30 composicions registrades entre els anys 1883 i 1895. D'altra banda, l'*Epistolari*⁶ ens permet datar cinc textos més dels anys 1893 a 1895 que sembla que va enviar a aquells qui l'havien traït (Claudi López, Joan Güell, Jaume Collell i Narcís Verdaguer). I, a més a més, hi ha onze poemes més de *Flors del Calvari* —per bé que Verdaguer li'n digués menys a Cosme Vidal—⁷ que anaven inclosos a *Roser de tot l'any* (1893). En definitiva, del total de 231 textos de *Flors del calvari* —incloent el pròleg i els poemes d'extensió més breu de la secció «Flors de Mira-Cruz»—, tan sols una quantitat exigua (45) es poden datar, i, per tant, de la gran majoria (186) no en sabem del cert el moment de redacció. Entre els que es poden datar, n'hi ha un de 1883, un altre de 1885, disset de 1893, tretze de 1894 i, finalment, tretze més de 1895. De les tres seccions de poemes, «Esplays» és la que presenta una major proporció de poemes datats —prop de la meitat— i la segueix «Crucíferes», amb més d'un quart. La datació de quaranta-cinc textos no és una dada supèrflua dins d'un llibre on el «Calvari de la vida» del poeta és un dels principals materials literaris: indicativament, 43 textos —inclòs el pròleg— són sense disputa, pel moment de la seva redacció, textos de la crisi, mentre que pel que fa als dos més distants, «Teresa» (1883) i «Vora la mar» (1885), el primer encaixa perfectament dins el conjunt per raons devocionals i personals i l'altre «es troba fora de temps i fora de lloc. Fora de temps perquè, datat el 1883, el poeta el publicà tretze anys més tard, quan la seva situació espiritual i social s'havia girat d'un estat de benança a un de penúria extrema. Fora de lloc perquè, en conseqüència, no encaixa gaire dins el conjunt de *Flors del Calvari*, un llibre caracteritzat per l'esquinçament del dolor, de la ira i de la tristesa».⁸

Així doncs, situo el període de composició del llibre entre 1891-93 i 1895 per les següents raons. Hi ha dos poemes anteriors a la dècada dels noranta («Teresa», «Vora la mar») que es troben massa distants en el temps per creure que el projecte del llibre vingui de tant enrere. La secció amb materials més antics seria, per tant, «Flors de Mira-Cruz», les primeres corrandes de la qual van ser compostes a l'estiu de 1891, encara que Verdaguer, per error, donés la datació de 1892 al pròleg:

«porta lo nom de Mira-Cruz per haver-ne cullides les primerenques, ab la idea de distraure una persona malalta (que al cel sia) en los boscos y jardins de vora'l convent d'aquest nom, a sol-ixent de Sant Sebastià, la estiuada de 1892.»

5. *Les Obres completes de Mossen Jacinto Verdaguer*. Edició Popular, vol. XVI, Barcelona: Il·lustració Catalana, s. d. [1913].

6. *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Transcripció i notes per J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas. Vols. VIII-IX. Barcelona: Barcino, 1959 i ss.

7. «Li he enviat lo *Roser de tot l'any*. En ell hi ha unes 8 roses que he posat a les *Flors del Calvari*; mes penso arreglarho en altra edició, si á Deu plau.» Carta 1201, de Verdaguer a Cosme Vidal (primera desena de febrer de 1896).

8. Vegeu R. TORRENTS. «Vora la mar, un microcosmos verdaguerià», dins Narcís GAROLERA. *Anàlisis i comentaris de textos literaris catalans*. Vol. III. Barcelona: Curial, 1985, p. 209-231.

Verdaguer va fer una estada de tres mesos a Sant Sebastià entre juliol i els primers dies d'octubre de 1891 acompanyant la família Comillas. Allí, hi va compondre algunes corrandes pietoses —el tema de la creu, ja el tenia present: «Aixó t'explicaré que hege tornat a escriure versos. Vetenaquí uns quants, que escriguí recordantme de ta creu y de la Matilde mes que de la meva» (carta 873, a Collell, S.S., 23-VIII-1891)— per a consolar una dona malalta, segurament parenta dels López. Tot i així, el primer poema introductor, «A Jesús coronat d'espines» (Setmana Santa de 1891), compleix la funció d'origen i antecedent immediat del llibre: «aquella senzilla poesia fou la llevor d'aquest volum»; «Al bon Jesús coronat d'espines a qui fiu present de la primera humil floreta, de genolls en terra oferesch ara'l ram». «A Jesús coronat d'espines» es va publicar a *La Tradició Catalana* del 15-V-1893 i sabem, per la nota de la redacció que l'acompanyava, que llavors tenia un contingut polèmic: «Aquesta poesia fou escrita ab motiu de una vil calumnia [al·lusió a un article perdut de J. Vidal] de que fou víctima l'il·lustre poeta, qui, no sols no volgué ell defendres, sino que fins privá que fos portat als tribunals lo culpable. Aquesta es la *venjansa* que pren del calumniador».⁹ La declaració que el llibre es va generar a partir d'un poema d'inicis del 1893 és congruent amb el fet que la gran majoria dels textos datats (45 menys 2) caiguin dintre el període 1893/95. Altrament, en sengles cartes al bisbe de Vic i a l'arquebisbe de Tarragona del 15-VI-1895, Verdaguer anuncia la propera impressió d'alguns llibres: «tinch los editors de les obres estampades (que son mon unich capital) y n trobaré per les que penso estampar avans de gayre», «a Barcelona [...] trobo llibres y biblioteca per mos estudis y editor per mos llibres estampats y per estampar». Els llibres que va publicar al llarg de 1895 foren *Mosén Jacinto Verdaguer. En defensa propia. Colección de cartas al «Noticiero» y a «La Publicidad»* (setembre-principis d'octubre de 1895) —versió original i traducció—, *Sant Francesc (?-X-1895)* i *Flors del Calvari*, en els quals estava treballant —almenys, pel que fa als de poemes, no hi ha cap dubte— i als quals es referia quan va escriure les dues cartes. La idea de publicar *Flors del Calvari*, doncs, ja existia al juny de 1895. I encara que hi ha quatre poemes que porten data de setembre, octubre i desembre de 1895, l'estructura del llibre ja existia el 15 d'agost de 1895; que és quan Verdaguer en va datar el pròleg.

Els avenços al públic de *Flors del Calvari*, foren els següents. A finals de setembre o principis d'octubre de 1895 van aparèixer dins l'opuscle *Mosén Jacinto Verdaguer. En defensa propia. Colección de cartas al «Noticiero» y a «La Publicidad»* (Barcelona: Tip. L'Avenç, 1895): «Tot sia per Deu», «Al món», «La pedregada» i una sense títol que al llibre es va dir «Mon cel». Al *Diario del Comercio*, any VI, núm. 1818 (1-XI-1895), nous poemes vénen després dels següents apartats dedicats al cas de Verdaguer: «Cuatro palabras»; «Dictamen pericial»; R. TURRÓ, «Notas biográficas», «Las obras de Mosén Verdaguer», «Genios y locos»; M. O., *Sant Francesc: Flors del Calvari*. Este es el título de la obra, cuya publicación prepara Mosén Jacinto Verdaguer». A continuació se'n reproduïxen dotze poemes: «No'm dexeu caure» —sense títol—; «Perles» —sense títol i amb quatre versos més que, en el llibre, esdevindrien el poema CII de «Flors de Mira-

9. *Epistolari*, VIII, p. 90.

Cruz»—; les corrandes que, a «Flors de Mira-Cruz», durien els números XCI, LXXII, IX i III; «La sega» —sense títol—; «Fent creus» —sense títol—; «A un pobre»; «Lo calzer y l'arpa»; «Esperansa»; «La Escala». A més, a la pàgina anterior del diari apareix en facsímil una versió hològrafa de «A mos defensors», que sembla escrita expressament per a l'ocasió.

La relació de *Flors del Calvari* i altres llibres de Verdguer romandria establerta com segueix:

Amb *Roser de tot l'any* (1893). Hi ha onze poemes repetits. També alguns poemes diferents amb títols idèntics i temes repetits: «Perdó» (la veu del poeta pecador demana perdó a Jesús), «Símil» (l'arc de Sant Martí del consol surt després de la tempesta del dol), «En Creu» (semblança de qui resa amb un crucificat, vol cap al cel). D'altra banda, el tema de la tribulació (dia 11 de «Mes del Sagrat Cor de Jesús» —Juny— i «La tribulació me ve a visitar...») i l'abraçada a la creu (per exemple, dia 12 del mateix mes) es reprenen més tard al llibre del 1895.

Amb *Un sacerdot calumniat* (1895), per exemple, l'inici al 1893 amb l'antecedent de la caiguda, és a dir, la suspensió de llicències *in divinis* i l'embargament de les obres dos anys més tard, en tots dos llibres. En particular, «A Jesús coronat d'espines» i el comunicat al *Noticiero Universal* de 17 de juny de 1895 (compareu-ho amb «Lo calze y l'arpa»); l'adagi «D'arbre caygut tothom ne fa llenya»: p. 21 d'*En defensa pròpia* i poema CXX de *Flors del Calvari*. De la mateixa forma, «De gran pujada, gran baxada y qui més alt puja, de més alt cau»: p. 22 d'*En defensa pròpia* i poema «No'm dexeu caure» de *Flors del Calvari*; o, en darrer terme, la imatge del cop de mall sobre l'enclusa: p. 34 d'*En defensa pròpia* i els poemes «Ja vostra escarpa i martell», «Puix so ferro fret» i CXXXIII de *Flors del Calvari*.

Amb *Al cel* (1903). Al pròleg, hi diu: «Veus aquí l'origen i lo perquè d'aquest nou llibre, que és la segona part de les *Flors del Calvari*, germà d'aquelles aspres queixes i fill d'aquelles penes i dolors. (...) La idea del Cel està íntimament lligada amb la de la creu, com la conseqüència a la premissa». S'expressa diàfanament la successió del moviment místic lul·lià després de l'ascètica, a través del pujament, com en el poema «Què en trac»: «de l'èxtasis en ales». Cal veure també la correspondència entre el poema «Aviat» (p. 82) de *Flors del Calvari* amb «Pols». El títol *Al cel* podria provenir de l'antepenúltim poema de «Flors de Mira-Cruz» (CLXIII).

I, per acabar l'apartat, amb *Peltes del Llibre d'Amic e Amat* (1908), pel que fa a les citacions a l'inici de molts poemes de *Flors del Calvari*.

La recepció crítica de *Flors del Calvari*:¹⁰

i) J. ROCA i ROCA. «El año en Barcelona», suplement de *La Vanguardia*, any XVI, núm. 4543 (1-I-1896), p. 2: «La literatura catalana se ha enriquecido con una edición de las Obras completas de don Antonio Camps y Fabrés, (...) con *Sant Francesch y Flors del Calvari*, de Mossen Jacinto Verdguer».

10. Indico entre parèntesis la pàgina de l'edició consultada de *Flors del Calvari* (Vegeu nota 5).

ii) E. MOLINÉ y BRASÉS. *Flors del Calvari, La Renaixensa*, any XXVI, núm. 8336 (1-I-1896), p. 17-20: Rèplica al poema «Job»¹¹ i a les citacions de St. Agustí de diversos poemes¹², i també a les del llibre del P. Rivadeneyra usat en certs poemes (veg. «Era mon cos una llaga...», p. 29; «Tristor», p. 137). Si es tinguessin en compte alguns actes o la intenció de l'artista ens «trobaríam ab flors bonicas sense aroma». Aprecia un canvi en la trajectòria poètica de Verdaguer: «Ja no es l'imaginayre qu'ens enlluherna ab visions d'esfondraments y de fadas y ab llegendas de sants; que es lo poeta qu'ens esplica sas propias angunias, aspiracions y tristesas; ha recullit en un vas la essencia de tota sa poesia passada per l'alambí de la pena y... del amor propi». Ho exemplifica amb les estrofes 1, 4, 5 i 6 del poema «Tristor» (p. 137-138). Relaciona aquesta tristor amb la de Leopardi. Al costat de la tristor, hi ha la confessió de culpa: estrofes 2 i 3 de «Perdó» (p. 142). Entre la tristor i la culpa hi ha el dolor: «poesias á mos bescantadors, á mos defensors, á mos enemichs, á mos amichs... tot una polémica escrita en poesias agre-dolsas y manejant com argument Aquiles la virtud suprema, major autem charitas».¹³ Quan minva l'ardor del «polemista» escriu «poesias serenas, puras, verament consoladoras per tota mena d'affligits»: «Al mon». La reproduex sencera però la interpreta malament; és una poesia clarament polemitzadora. Li retreu que recorda massa els vituperis i afronts perquè el seu «renoncement» sigui creïble. Reproduex dos versos de «Sum vermis». Els poemes que destaca són aquells que reflecteixen «las iluytas que sosté l'home ab lo sacerdot-poeta»: «Al Crucifix», «Gotes de bàlsam», «Vora la mar», «No'm dexeu caure», «Penes dolces», «Contrició», «Tristor», «La escala» (fragment). En tot l'article, no n'esmenta cap de «Flors de Mira-Cruz». Conclusió: «Per ell han sigut [aquestas *Flors del Calvari*] un esplay [al·lusió a la secció «Esplays» i terme «esbargiments» del pròleg] de l'ànima atribulada [l'expressió «ànima atribulada» surt al pròleg però no l'aplica a ell] y per tots sos amichs, amichs de debó que'ns planyém de que s'hagi rebregat per certs llochs son nom respectable, es en veritat *llibre de consols* [ambigüitat: al·lusió a la bogeria i/o aparició a premsa mal vista] com ell las anomena».

Jacint Verdaguer va comentar en carta (1194) a Cosme Vidal la ressenya de *La Renaixensa* en els següents termes: «un article de Moliner, més favorable al llibre que a ma causa». Sabem, per dues cartes de Justí Prepatx a Verdaguer, del 8-III-1895 (1166) i el 14-III-1896 (1209), que *La Renaixensa* no havia dit mai «una sola paraula ni en pro ni en contra» de Verdaguer i que Guimerà l'havia tingut per tras-tocat (cartes 1201 i 1210, de Verdaguer a Cosme Vidal).

iii) RAMÓN, «Notas bibliográficas», «*La Vanguardia*», any XVI, núm. 4547 (5-I-1896), p. 5: *Flors del Calvari* és comentat amb *Cuentos de mi tiempo* de Jacinto Octavio Picón. Són diferents. Tots dos són bons. Veu com una cosa negativa, en el de Verdaguer, l'anul·lació de la voluntat humana. Reproduex un fragment del pròleg. Verdaguer té esperança en la vida eterna, a diferència de Picón. Comenta més extensament i més elogiosament el de Picón. Conclusió: «El libro de Verdaguer consuela á los pobres de espíritu, el de Picón hace pensar á los esforzados».

11. Citacions de Job a diversos poemes, p. 76, 96, 110.

12. P. 29, 43, 75, 161, 166, 174, 179.

13. Moliné parafraseja els poemes «A mos bescantadors» (p. 42), títol i primer vers, «A un detractor» (p. 83), «A mos defensors» (p. 85).

iv) Alfredo OPISSO, «Bibliografía», *La Ilustración Ibérica*, any XIV, núm. 680 (11-I-1896), p. 30-31 i núm. 681 (18-I-1896), p. 46-47: El primer article fa una introducció: «Si en España estuviésemos acostumbrados á tener que hablar de poetas del fuste de Goethe, Byron, Shelley, Hugo, Lamartine, Leopardi, Heine y demás *ejusdem furfuris*, sería tarea fácil tratar de Mosén Jacinto Verdaguer; pero como, desgraciadamente, no existe tal costumbre, resulta caso verdaderamente anómalo ocuparse en quien iguala á los más enormes colosos de la poesía, y es de casa». Després comenta *Jesús infant*. El segon article paria de *Flors del Calvari*. Hi ha amargor, s'ha inspirat en el dolor humà. Llibre trist, amb la tristesa d'un nou Job. La gent coneix el cas Verdaguer i per això el llibre fa efecte. És un document humà i la personalitat de l'autor resulta lamentablement artística perquè és una víctima. L'anàlisi destaca l'estructura global del llibre: comenta el poema introductori i el relaciona amb el pròleg. Parts. «Crucíferes»: lema («*Rassemblano tormenti e pur son fiori*»), varietat formal i semblança en la idea de resignació que contenen: «No es la desesperada melancolía de Leopardi, sino la tristeza cristiana, jamás privada de un consolador rayo de esperanza». Ho demostra amb «Lo dolor tot temps» (p. 26): les dues primeres estrofes, que reproduïx, són pessimistes, a la tercera justifica el sofriment pel fet que l'hi dóna Jesús. Recorda Heine: «La verdad es que si no temiera yo pecar de irreverente (no de hiperbólico ó exagerado *hombista*), compararía esas *Crucíferas* á un *Intermezzo* místico, máxime cuando tantos puntos de semejanza *externa* tienen los *lieder* de Verdaguer con los de Heine. Claro está que me refiero tan sólo a la intensidad de la emoción transparentada; a la belleza plástica de la forma; á la semejanza del *aire*, no á la inspiración, radicalmente diversa; mas no por eso es menos hermoso, ni poético, ni humano, ni sentido el *Intermezzo* de Verdaguer que el otro». «Esplays»: encara hi ha tristor però són més moderats en l'expressió del dolor. La integren els poemes més vistosos: «Sum vermis», tràgic, «Tristor», lírica pròxima a la profana. «Flors de Mira-Cruz»: «especie de *Regreso*, sólo que la forma es distinta. Trátase, en efecto, de una colección de preciosos *cantares* en catalán, ocurrencia temeraria para quien no fuera Verdaguer», ja que el català és més apte per a les màximes morals —smenta fra Anselm Turmeda—; «El autor, sin embargo, ha salido completamente victorioso del empeño, y esos *Cantares* no tienen nada que envidiar á los mejores de Gregorio Silvestre,¹⁴ Quevedo, Góngora ó Damián de Vegas, ó, en menos rimbombantes comparaciones, á las *saetas* andaluzas». I ha tingut el mèrit filològic de demostrar que el català és dúctil com la cera, adaptant una expressió de Fray Luis de León. El futur assenyalarà que en aquest moment està florint un «Verdaguer el Gran». Opisso respon al·lusivament en múltiples detalls a certs aspectes de la crítica de Moliné a *La Renaixensa*.

v) J. MARAGALL, «Poesía catalana», *Diario de Barcelona*, núm. 14 (14-I-1896), p. 495-497: Fa la ressenya de *Sant Francesc* i *Flors del Calvari*. Canvi de Verdaguer cap a una poesia més personal que arrenca de *Roser de tot l'any*. En aquell llibre, malgrat tot, encara convertia les manifestacions dels sentiments en fervor religiós extern. «En *Sant Francesc* y *Flors del Calvari* se abre el poeta y se abandona á una auto-poetización que infunde á estos dos libros un vigor escepcio-

14. Religiós (1520-1569).

nal». En el primer va trobar consol a la tribulació en la seva assimilació al sant. En comenta alguns poemes. A *Flors del Calvari* mostra, en canvi, la lluita amb ell mateix. Anàlisi lineal d'un procés: a) apassionada invocació al sofriment en «A Jesús coronat d'espines» (p. 5). b) Segueix, en contrast, una exhortació a la resignació en «Esperança» (p. 23). c) Augmenta el dolor i evoca la passió de Crist per no defallir, d'on treu un exemple de sofriment i humilitat. A més de pal·liar el dolor vol complaure's místicament en el model: «Era mon cos una llaga...» (p. 29), en dóna les estrofes 2 i 3. d) Les pedres que li tiren seran flors que ell podrà oferir a Jesús [paràfrasi de «La pedregada» (p. 37)]. e) Però l'esperit torna a defallir fins a implorar la mort: dóna sencer «Com algo més sovint los ulls al cel» (p. 39). f) Després passa a cridar amb desesperació Jesús: dóna sencer «Ja vostra escarpa y martell» (p. 45). g) Novament enfortit, el poeta es torna a aixecar i parla amb mística supèrbia: dóna sencer «Mon castell» (p. 49) i diu que «No'm dexeu caure» (p. 57), «Lo colp» (p. 71) i «Al món» (p. 72) se situen en la mateixa línia. h) A «Esplays» el poeta es creu fort i segur i apareix completament asserenat en «Lo calze y l'arpa» (p. 106), «Avall com l'aygua» (p. 108) i a «Caramelles» (p. 117), el qual és una personificació del dolor. i) Però no triga a venir una contrició: «Contrició» (p. 119), en dóna els sis primers versos. Jesús li parla de la passió soferta pels pecats dels homes: en dóna els deu últims versos. j) El poeta es torna a humiliar en la creu i li ofereix els sofriments, que se li tornen a fer sensibles [paràfrasi dels poemes «A la creu» (p. 122), «Penes dolces» (p. 125), «Jesús açotat» (p. 127), «Tot sia per Deu» (p. 129)]. k) Punt àlgid del clímax: en comprendre que es troba en una lluita sense fi, esclafeix el plor, crida i arrossega el front pel terra humiliant-se i, alhora, no perd mai l'esperança en la salvació, «allí se resume la crisis tremenda del hombre» («Sum vermis» (p. 132), no en dóna cap bocí per no profanar-lo). Conclusió: «*Flors del Calvari* es de lo mas fuerte que ha producido la lengua catalana». No hi ha cap esment de la divisió en seccions ni comenta cap poema de «Flors de Mira-Cruz».

vi) C. [Marià VAYREDA], «En defensa de Mossen Jacinto Verdaguer», *L'Olotí*, any IX, núm. 427 (2-2-1896), p. 49-51: acusa recepció en la redacció del setmanari del llibre *En defensa de Mosén Jacinto Verdaguer*. Els fets recollits en el llibre han estat comentats tant pels il·lustrats com pels habitants dels poblets de la comarca i pels pagesos dels masos. Desmenteix els rumors de malaltia (mental) de Verdaguer basant-se en el testimoni d'un jove capellà que n'és íntim amic. A tots els catalans els causen tristesa les penes que afligeixen Verdaguer. La trajectòria poètica de Verdaguer ha dignificat l'estatus de la llengua catalana en els àmbits social i literari. Tradueix un fragment de la ressenya de *Jesús Infant* publicada per Alfred Opisso a *La ilustración Ibérica*: «Si á España (...) sustituye la musa ofusca, tétrica, del dolor humá». Sense indicar-ho, hi empalma el final de la segona part de l'article, publicat una setmana més tard a *La Ilustración Ibérica*, on es ressenyava *Flors del Calvari*: «*Flors de Miracruz* ve á ésser (...) lo floreixement d'un *Verdaguer lo Gran*». *L'Olotí* va copiar «L'Arpa» i 10 poemes de la secció «Flors de Mira-Cruz»: I, XXIII, XXXIX, LXI, LXXI, XC, C, CVI, CXXXVII, CLXIII. L'interès que podia tenir Vayreda a traduir aquests fragments de l'article fent-los encaixar de qualsevol manera és el de reproduir els elogis que contenen i d'introduir els poemes. Per aquesta mateixa raó, extreu tot seguit un paràgraf del missatge de protesta que els felibres provençals van publicar a *La Vie Montpelliéraine* (sens dubte tret del llibre *En de-*

fensa de Mosén Jacinto Verdaguer). La conclusió de Vayreda s'inscriu en la polèmica del cas Verdaguer i el reivindica com a valor del catalanisme: «Quan los crítics, indiferents á tota idea catalanista, se entussiasman del floreixement de la nostra literatura, aquets que coneixen be'ls idiomas confessan que el catalá no es dur ni pobre, ¿per qué aquells, y sobre tot aquellas, que'l parlan perque sí, per instint, que l'han après com lloros per sentirlo parlar y lo coneixen á fondo si fa no fa per l'estil d'ells, se atreueixen á dirne, ab tó *doctoral*, disbarats y més disbarats? A tots aquests *botiflers* y *botifleras* se'ls hi pot ben dir «pitjor per ells», perque no hi ha res tan atrevit com la ignorancia».

Verdaguer es referia a aquest número de *L'Olotí* en una carta a Cosme Vidal de la primera desena de febrer de 1896 (1201): «Aquexos dies ha sortit en ma defensa "L'Olotí" ab un article en que diu que ls pagesos de per allí parlan de mes tragedies y n estan conmoguts [y'ls pagesos ne parlan ab interés y conmoguts, *L'Olotí*]. Copia «L'arpa» y 10 «Flors de Miracruz».

vii) J. ALADERN [Cosme VIDAL], «Verdaguer reivindicat», Lo Teatro Regional, Barcelona, 1896, p. 27-64: Conté un estudi sobre *Flors del Calvari*. Intenció del llibre: si amb *Sant Francesc Verdaguer* havia demostrat que no era un boig a les persones religioses, amb *Flors del Calvari* queda «reivindicat devant de tot el mon». «Es, com ha dit un notable escriptor, una venjansa cristiana.» Percep el canvi: a *Flors del Calvari* «hi ha un poeta nou, hi ha dos Verdaguers, lo místich incomparable ya conegut, y el Írích, el Írích de la més profunda intimitat que puga trobarse, tan gran á lo menos com Heine, Lamartine, Hugo, Musset, y més, molt més que quants en aquest fi de sigle cantin las lluytas del seu cor, sos desitjos, sas decepcions, sas doisuras y sos sufriments». Contingut: «*Flors del Calvari* es un llibre extraordinari nascut d'un dolor extraordinari». És un llibre fet a impulsos del sofriment. «Lo calze y l'arpa» (8 versos més polèmics), «Ja vostra escarpa y martell...» (sencer). Respecte a aquest, diu que «es digne del mateix Jesucrist». Reprodueix «Al món» sencer: «documents, escrits sobre fets reals que tothom coneix y al efecte de una impressió sentida de moment». Destaca com a gran poema «Sum vermís». Equipara el geni de Verdaguer a grans autors i obres de totes les civilitzacions a totes les èpoques: des del *Ramayana* fins a Mistral. Als genis se'ls ha titllat de bojós (Èsquil, Tasso, Colom, Sant Joan de la Creu i Jesús). A Verdaguer se'l té per boig perquè proclama la bellesa i l'amor en harmonia amb la naturalesa. Retreu als patriotes i als catòlics la seva indiferència. Verdaguer només es pot equiparar a Ausias March en la història de la literatura catalana. Reprodueix part del «Cant espiritual» de March. Aquests accents, els ofega l'inharmònic i intemporal bram del burro. Tot seguit es refereix al fet que el mèrit lingüístico-propagandístic del poeta s'ha estès a l'estranger. Queda demostrat que la seva glòria literària no es deu «á las influencias y als diners d'en López.» També queda demostrat que no és boig. Segueix un recull de cartes, ressenyes, articles i poemes favorables a Verdaguer i la seva causa.

La preparació de l'estudi i la compilació dels textos apologetics forma part d'una campanya reivindicativa planejada entre Vidal i Verdaguer que es va iniciar arran de la publicació de *Flors del Calvari*: «¿Com segueix son estudi? Les *Flors* son molt ben rebudes y n tinch ja mes de mil fora de casa. M. Pepratx les tradueix al francès junt ab ma *Defensa*. Victoria en tota la linea, y alguna cosa n deurà á V.

aquest seu agraït s. y a.», carta de principis de 1896 (núm. 1193) de Verdaguer a Cosme Vidal. Verdaguer parla a la primera quinzena de març de 1896 d'un moviment de reivindicació, (carta 1210). Ell considerava Cosme Vidal el seu salvavides des que havia posat la revista *La Nova Catalunya* a la seva disposició (carta del 24 de novembre de 1895).

viii) R. D. PERÉS, *Verdaguer y la evolución poética catalana*, Discurso leído en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. Ramón D. Perés el día 16 de febrero de 1913», (Barcelona: Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1913): Verdaguer va incorporar gradualment, fonent-les al seu credo estètic, les novetats literàries. Influït per Heine, Núñez de Arce, Campomar, Bartrina, Matheu, Mestres i Maragall, la seva poesia esdevé essencialment moderna a *Flors del Calvari* i alguns dels darrers llibres.

És prou revelador que no hagi pogut trobar cap menció de la publicació del nou llibre de Verdaguer ni a *El Correo Catalán* (portaveu del Partit Carlí) ni a *La Veu de Catalunya* (periòdic fundat per Jaume Collell i Narcís Verdaguer i portaveu de la Lliga de Catalunya). Per raó de la polèmica pública en què intel·lectuals progressistes prenen decididament partit per una causa contrària als interessos de certs grups influents, es pot arribar a establir un paral·lelisme entre l'afer Dreyfus-Zola (1894-1906)¹⁵ i el cas Verdaguer.

15. E. ZOLA. «J'accuse», *L'Aurore* (13-I-1898).